

N° 5 John Ouwerx met “Rhapsody in Blue” in 1927

John Ouwerx werd geboren in Waalse stadje Nivelles in Wallonië in 1903. In de burgerlijke stand staat hij als Jean ingeschreven. Hij heeft Vlaamse en Roemeense bloedverwanten in rechte lijn die ons via Limburg tot Transsylvanië brengen. Het gezin Ouwerx verhuist naar Brugge. Zijn vader is kolonel. Hij is er ene van de harde lijn en is er niet op gesteld dat zoon Jean beroeps-muzikant wordt. “Het zijn niet anders dan armoezaaiers” placht hij te zeggen. Maar zoon Jean denkt daar anders over. Nadat hij school gelopen heeft bij de Jezuiten trekt hij naar het Gents conservatorium en volgt er lessen piano, compositieleer, fuga en contrapunt. Hij is een en al doordrongen van de werken van “Bach” die hij God de vader van de muziek noemt. Verder gaat zijn aandacht naar de nieuwe hedendaagse moderne muziek: Debussy, Ravel, Stravinsky, Milhaud, Satie.

Zoon Jean bekommt een diploma van muziekleraar maar wil zich niet vast pinnen in het onderwijs. Daarbij is hij anti-militarist wat de spanningen met zijn vader nog verergeren. Tussendoor geeft hij een paar concerten maar dat is niet zo renderend. Wij noteren een concert op donderdag 30 maart 1922 in Brugge. De organisatie gaat uit van een filantropische vereniging. Het ensemble bestaat uit twee pianos, viool en een cantatrice. Het programma omvat een concerto voor twee pianos van Camille Saint Saens, werken van Leroux, H. Hendrix, Jean Muray en Chopin. Jean besluit de avond als solist met de *polonaise in la* en de *wals in re mol* van Frederique Chopin.

Het daaropvolgend optreden heeft plaats op maandag 13 november van hetzelfde jaar: Op de uitnodiging staat te lezen: “*Ville de BrugesSalle d’Orgue, Place de la Monnaie, recital de piano donné par M. Jean Ouwerx.....*”.

Hij is veelzijdig van geest en heeft een goede pen. Hij verzorgt de rubriek muziek in *La Flandre littéraire*. Daarbij probeert hij wat bij te verdienen als uitbater van een melksalon op de baan naar Brugge in Blankenbergen en tussendoor ook als vertegenwoordiger voor een hoedenfabriek. Maar dat is allemaal van korte duur. Muziek is zijn enige droomwereld.

Hij is 22 jaar. Op zekere dag ontmoet hij Perceval een van zijn vrienden die zijn brood verdient als organist. “Jean” zegt hij “stop er mee, stuur die hoeden-affaire en de hele boel naar de duivel want ik kan je werk bezorgen dat je past”. En zo wordt hij aangeworven als pianist in een band aan boord van de Red Star Line Antwerpen – New York.

Maar die overtocht is een tegenvaller. Zeeziekte heeft hem te pakken. Hij is niet in staat om maar één noot te spelen. Bij zijn aankomst in New York gaat hij op verkenning uit. Wat een drukte, niet te geloven: nachtcabarets, tuinrestaurants op wolkekrabbers, overal revues en muziek. Wat anders dan zijn rustige Brugge! New York had zich immers in die tijd – we zijn 1925 – de beste muzikanten weten aan te trekken. Van hieruit werden de meest belangrijke radio-programma’s uitgezonden, op een totaal van 563 radiozenders op dat moment in de Verenigde Staten actief waren. En de *Tim Pan Alley* was het erkende centrum voor de muziekhandel. Dat was New York: een reusachtige centrum waar een vrolijk, zorgeloos, wild en ontstuimig uitgangleven domineerde.

Het lukt Jean Ouwerx een job te bekomen als “derde organist” in het *Strand Palace* in Brooklyn. Zo’n immense zaal had hij zich nooit durven voorstellen : een gigantisch podium met draaiend plateau, een orkest met meer dan honderd muzikanten en daarbij een heel korps danseresjes. Tussendoor maakt hij er kennis met Sergej Rachmaninov (1873 – 1943) bekend componist van russische afkomst en groot liefhebber van jazz-muziek. Maar van allergrootste belang is zijn ontmoeting met pianist-componist Georges Gershwin (1898 – 1937) Hij geniet al een zekere bekendheid als vernieuwer van de Amerikaanse muziek. Zijn composities zijn een verregaande vermenging van Europese concertmuziek en jazz, met rijke ritmische vondsten, in het oor liggende thema’s en levendige klankkleuren.

Het jaar voordien had Paul Whiteman , een ambitieuze jonge bandleider, Gershwin’s *Rhapsody in Blue* opgevoerd in de Aeolian Hall in New York. Het werk werd geafficheerd als *Pianoconcerto en Jazzband* met de componist zelf als solist. Tijdens de uitvoerige gesprekken die Georges Gershwin met zijn Belgische vriend Jean had, vertelde hij dat het welbekende glissando van de clarinet aan het begin van het werk aanvankelijk niet voorzien was . De clarinettist-solist had het er als een “fantasie” op eigen initiatief gespeeld . “Ik vond het zo prachtig” vervolgde hij “dat ik het definitief aan de score heb toegevoegd”..

Ferdé Grofé was toen pianist-arangeur van Paul Withman’s orkest . Hij had *Rhapsodie in Blue*, dat aanvankelijk geschreven was voor een klein swing-ensemble, georkestreed Hij was een kenner van zowel Europese klassieke muziek als de eenvoudige deuntjes in de danstenten en experimenteerde met symfonische technieken waarbij hij de saxofoons (die buiten de vaudevilles nauwelijks serieus werden genomen) voor de melodielijn gebruikte.

Whiteman’s symfonische jazz bleek onmiddellijk een enorm succes. Vanuit de New-Orleans-muziek gezien, zat er in de uitvoering maar weinig jazz in . De muzikanten van Whiteman’s orkest hadden immers niet de aanleg noch de techniek om goed te kunnen improviseren. Het klonk eerder naar jazz waarvan de ruwe hoekjes waren afgevlind. Maar zijn muziek was “sjiek en elegant” en had net voldoende met jazz gemeen om de waardering ervoor te vergroten. De invloed van Whiteman’s orkest was zo overtuigend in New York dat hij zichzelf als de “King of Jazz” liet afficheren. Daarmee bewees hij maar alleen dat hij het “artikel” jazz goed kon verkopen.

* * *

Na een verblijf van vier maanden in Brooklyn keert Jean Ouwerx naar België terug. In zijn valies zit veilig het pianoconcerto *Rhapsodie in Blue* opgeborgen. Hij heeft zich vast voorgenomen het in ons land uit te voeren. Hij is nog maar pas terug uit Amerika of hij krijgt hij een belangrijke betrekking aangeboden : dirigent voor het winterseizoen 1925 – ’26 in het Brusselse “Theatre du Marais”. Paul Collaer (°1891) musicoloog, pianist en persoonlijke vriend van Igor Stravinsky, is er artistiek directeur. Op het programma staan werken van Lully, Purcell, Auric, en Stravinsky. En niemand minder dan zijn vriend Constant (Stan) Brenders wordt de pianist van het orkest !!

Een lokale Brugse krant publiceert :

“ Wij vernemen dat onze jonge stadgenoot, de heer Jean Ouwerx, toonkundige, benoemd is tot orkestleider van het bekende Theatre du Marais te Brussel. Deze winter zal hij toneelmuziek besturen van Lully, Purcell en Auric; op stukken van van

“Molière, Shakespeare en Achard. Ook “La Boîte à Joujoux” van Debussy “en “L’histoire du Soldat” van Strawinsky “ twee merkwaardige moderne werken, zullen aan de beurt komen.

Een Franstalige krant schrijft onder de titel “Jean Ouwerecx (sic)” een uitvoerig artikel waaruit :

“Fils du colonel Ouwerecx , compositeur de musique, vient d’être nommé chef « d’orchestre du théâtre du Marais à Bruxelles où il succède à M. De Fauw, qui lui-« même dirigera les concerts du Conservatoire et les concerts populaires à Bruxelles. « C’est un titre et ce fait que le choix de la direction du Marais se soit porté sur notre « jeune compatriote atteste de sérieux mérites. Pour un début dans la carrière musicale « c’est un fameux début. »

Zijn bekendheid blijft maar aangroeien . In december 1926 lezen wij in “Le Soir” een artikel over “M. Léon Poirier , de bekende franse *metteur en scene* auteur van “La Croisière Noire”. Hij presenteerde in Brussel zijn twee laatste onuitgegeven films : “A travers le Haut et le Bas Uélé” en ”Zazavavindrano” , De eerste film toonde de voornaamste industries in Congo. De tweede, een *malgache*-film, werd gedraaid in de meest woeste gebieden van Madagascar. De muzikale begeleiding werd uitgevoerd door de talentvolle pianist-orphealst Jean Ouwex op congolese themas, gekozen door M. Poirier.

De avond werd besloten met een *muzikaal intermezzo* door Georges Cloetens, de uitvinder van de *lutheal-orpheal* die hartelijk werd toegejuicht voor zijn uitvoering van werken van Couperin, Haendel, Bach en Gevaert. Met de toepassing van het luthéal-mecanisme kon men de klank van een vleugelpiano omzetten in klavecimbel of symbalon.

Op 2 april 1927 nodigt “L’union Artistique” een vrouwenvereniging van Watermaal “M. Jean Ouwex” uit voor een spreekbeurt met als thema “De historiek en de esthetiek van de jazz-muziek” met de medewerking van het “Bistrouille Dance Orchestra” – de beste amateur- jazz-band van het continent – met de componisten David Bee en Peter Packhay (sic), met daarbij op grammofoon de orkesten *Revellers* en *Cotton Pickers* in een uitvoering van *Rhapsody in Blue* van Georges Gershwin, met daarbij nog tal van muzikale voorbeelden uit werken van Nathaniel Dett, Louis Grunberg, Darius Milhaud, Georges Auric, Eric Satie, Jean Wiener, Maurice Ravel, Henri Cliquet. Hier krijgen de aanwezigen voor het eerst een voorsmaakje van *Rhapsody in Blue*, via grammofoon. Hoe de reacties waren, hebben we niet kunnen achterhalen. Voorzeker zal dat met gemengde gevoelens geweest zijn .

Maar zeven maanden later is het zover. In de meest voorname kranten staat te lezen dat op 18 november in het Brusselse Coliseum”de uitvoering plaats heeft van Georges Gershwin’s *Rhapsody in Blue* ,....*Concerto pour piano et Jazz-band, interprété par M. John Ouwex, sous la direction du Maestro Pierre Monier....”* . Het is een evenement zonder voorgaande : het werk wordt voor de allereerste keer in Europa gespeeld. Opvallend is de verandering van de voornaam Jean in John. Hoe zou het anders kunnen ? Voortaan is het John Ouwex.

De uitvoering van dit concerto heeft plaats in het kader van het eerste film-festival dat in ons land wordt georganiseerd door de film-maatschappij *Paramount*, in samenwerking

met de “Cinematografische Pers van België” Verlenen hun medewerking : “Le Soir”, “Het Laatste Nieuws”, “Le Drapeau Rouge”, “La Nation Belge”, “Le Peuple”, “L’Etoile Belge”, “De Standaard”, “La Meuse”, “L’Indépendance”, “L’éventail”.....

Het fijn-versierde Coliseum zit stampvol. Op de eerste rijen ziet men : Camille Huysmans, minister van kunsten en wetenschappen, Anseele, minister van spoorwegen, Cartagi, Barbey en Aristimuno Coll respectievelijke ministers uit Roemenië, Zwitserland en Venezuela, zonder de andere prominente personaliteiten te vergeten afkomstig uit Duitsland, Engeland en andere landen.

Het programma is ingedeeld in twee delen. Vooreerst wordt ”Boksmatch” vertoond. Het is de eerste, avant-gardistische film van onze landgenoot Charles Dekeukeleire . Het is een “stomme” wit/zwart film die nog geen acht minuten duurt. Hierop volgt *Rhapsody in Blue* van Georges Gershwin . Het orkest staat onder de leiding van “maestro” Pierre Monier die zich vertrouwt op de vierentwintigjarige pianist John Ouwerx . Het is de allereerste uitvoering in Europa !

Verder staan nog twee zwart/wit “stomme” animatiefilms op het programma . Eerst is er een zeer amusante voorstelling van “Felix de kat. En tot slot krijgen wij “Chang” dat het avontuurrijke leven van de dieren in de jungle weergeeft. “Chang” is ook een realisatie naar Indo-chinese thema’s”, van Pierre Monier , een werk dat hij voordien reeds in het *Plaza* in Londen had gespeeld.

‘s Anderendaags lezen wij in de krant *“het concerto voor klavier en jazz van Gershwin had een langdurig bis-geroep uitgelokt waarop echter niet werd ingegaan”*.

Wij kunnen ons best die onvergetelijke gebeurtenis in het Brussels Coliseum inbeelden. . De hoogste gezagdragers van binnen- en buitenland waren op die memorabele vrijdag 18 november getuige geweest van één van de hoogtepunten uit de geschiedenis van de film en van de muziek. Stel je voor “stomme films” begeleid door een groot orkest met als solist John Ouwerx, een pianist van wereldformaat. Dat was wel een uitzonderlijk luxe. . In die tijd was men nog gewoon aan de talloze kleine, ongezonde zaaltjes. De mensen zaten er opeengeperst . Een pianist improviseerde muzikale achtergrond voor de film en kreeg de begeleiding van enthousiast voetengetrappel wanneer het publiek een melodie herkende.

Datzelfde jaar was eerste geluidsfilm “The Jazz Singer” met musical-ster Al Johnson voor het eerst in Amerika vertoond. We zullen hierop in ons land nog geruime tijd moeten wachten. Voor het projecteren van geluidsfilms moest immers zwaar geïnvesteerd worden in apparatuur zodat kleine filmzalen wegwijnden. Een van de eerste aangepaste filmzalen was het Brussels Coliseum. Hoe kon het anders ! Toen de “Jazz Singer” er in première ging, bleef de film gezien het succes, zes maanden op het programma.

De opkomst van de sprekende film schudde de filmwereld grondig door elkaar. Honderden muzikanten verloren hun job. Denk maar even aan het aantal cinema’s dat in 1930 ons land in de voornaamste steden : 108 in Brussel, 44 in Antwerpen, 26 in Gent en evenveel in Luik. Weinige jaren later zullen wij op het witte doek een lijst van namen

**ontdekken die ons vertrouwd in de oren klinken : Cab Calleyway, Georges Gershwin,
Louis Armstrong, Duke Ellington**

**03 02 2005
Albert Michiels**